

"**Hãy ngồi xuống đây**": Người Việt Nhìn Sao Xa Lạ?

Vũ Thị Phương Anh

Rồi cũng qua đi, buổi đầu hỗn loạn của SG sau ngày 30/4. Cuộc sống trở lại nhịp điệu bình thường (well, kind of) của nó. Tôi trở lại trường để học, lúc ấy là bắt đầu cấp 3, lớp 10. Vẫn ngôi trường cũ, cổ kính và thơ mộng. Vẫn bạn bè đó, trừ việc có thêm các bạn từ Bắc vào, và tất nhiên, mất đi những bạn đã cùng gia đình rời bỏ quê hương sau cuộc chiến. Và cũng vẫn các thầy cô cũ, trừ một số thầy cô dạy các môn Văn, Sử, và Chính trị được bổ sung thêm. Một vài thầy cô trong nhóm bổ sung này là từ ngoài Bắc vào, trong đó tôi vẫn nhớ cô Tần, dạy môn Văn. Cô không dạy lớp tôi, nhưng có dạy thay một buổi. Tôi không thể quên giọng của cô rất Hà Nội, thanh, nhẹ, và điệu đà, với rất nhiều hơi gió khi phát lên những từ như “giản dị”, “dịu dàng”, “du dương”, hoặc “chuyên chính” (vô sản), “chiều chuộng”. Rất khác với giọng Sài Gòn, không có hơi, vì đã bị ngạc hoá (yu yuong, yiu yàng).

Cũng có những thầy cô có lẽ từ bưng ra, hay người miền Nam tập kết có học tập ở miền Bắc, có lẽ thế, giọng miền Trung, Quảng Ngãi hoặc Đà Nẵng gì đó, nghe rất nặng và chát chúa, thậm chí có chút gì sắt máu, với âm sắc rất cao. Tôi vẫn nhớ một thầy dạy chính trị nói giọng Đà Nẵng nghe rất sắc, đặc biệt khi phát âm các từ vần trắc. Giờ đây, nhắm mắt lại tôi vẫn còn nghe văng vẳng bên tai những lời đầy sắt máu của thầy khi giảng bài như: Các đồng chí của chúng ta; với tấm lòng son sắt; không quản ngại khó khăn, tù đầy đàn áp; quyết tâm theo Đảng; giành lại độc lập cho đất nước ... - những chỗ tôi in đậm là những chỗ nghe chát chúa như đinh đóng vào tai, rất khó chịu, và ... khó quên).

Vâng, nếu tính ra thì hầu hết mọi việc nhìn bên ngoài vẫn như cũ, nhưng sao tôi vẫn thấy có một sự thay đổi rất căn bản, và những ngày hoa mộng cũ bỗng đột nhiên hoàn toàn biến mất, như có phép thần hô biến. Có một điều tôi cảm nhận được rất rõ ràng là không khí âu lo tràn ngập, cùng với sự chia rẽ sâu sắc giữa các nhóm học sinh trong lớp với nhau, rất giống những lời trong bài hát của Trịnh Công Sơn, “Một ngày dài trên quê hương”:

Ngày thật dài trong âu lo/[...] Người Việt nhìn sao xa lạ/ Người Việt nhìn nhau căm hờn ...

Chia rẽ, thì thực ra ở đâu và khi nào cũng sẽ có. Ví dụ trong lớp cũ của tôi có sự chia rẽ giữa “xóm nhà lầu” và “xóm nhà lá”, tức những học sinh ngồi mấy dãy đầu lớp và những học sinh ngồi mấy dãy cuối lớp. Nhóm trên thì ngoan ngoãn, học giỏi, được thầy cô cưng, còn nhóm dưới thì quậy phá, học dốt, và bị thầy cô chửi. Hai “xóm” này tất nhiên chẳng thích nhau một chút nào, và thường lờ nhau, coi nhau như không tồn tại. Nhưng sự chia rẽ mà tôi cảm nhận được trong lớp tôi sau ngày giải phóng thì trầm trọng hơn nhiều. Trước hết, phải kể nhóm các học sinh ngoài Bắc vào. Họ là con của những người chiến thắng, tất nhiên, đa số học khá, rất vâng lời, được xem là gương mẫu, thường có các chức vụ trong lớp như lớp trưởng, lớp phó, bí thư, chi hội trưởng, hoặc bết ra cũng tổ trưởng v...v... Những bạn này chỉ chơi với nhau, có cách ăn mặc khác, ngôn ngữ khác, các mối quan tâm khác, và tất nhiên suy nghĩ cũng khác. Họ là một thiểu số tuyệt đối, là tầng lớp thượng lưu, một loại “xóm nhà lầu” mới. Đa số các bạn khác không thích họ, nhưng cũng không (thể?) làm gì, mà chỉ mặc kệ, không thèm ... chấp (nói cho oai tí!).

Rồi đến nhóm các bạn trong phong trào sinh viên học sinh trước năm 75, hay nói theo ngôn ngữ “ác cảm” là những người nằm vùng (trước năm 75, báo chí miền Nam gọi là “*ăn cơm quốc gia thờ ma cộng sản*”). Những bạn này, chẳng hiểu tôi và các bạn khác trong lớp tôi có thành kiến không, thường bị ghét nhất, trước hết là vì các bạn ấy tỏ vẻ “cách mạng” nhiều nhất, hay phát biểu ý kiến trong các buổi thảo luận chính trị, tỏ ra rất “xung” (tinh thần xung kích mà lại), lại hay sửa lưng và lên án những người khác không có hành vi và tư tưởng giống như mình. Trong nhóm bạn này có cả người bạn quý mà tôi đã đề cập đến trong entry trước.

"**Hãy ngồi xuống đây**", Tất Cả Chúng Ta!

“*Hãy ngồi xuống đây*” là tên một bài hát mà tôi rất thích của Lê Uyên Phương. Lần đầu tiên tôi nghe bài hát này là khoảng năm 1974, có lẽ thế. Vào thời điểm ấy, cuộc chiến tranh VN đã gần kết thúc, vì Hiệp định Paris đã được ký vào năm 1973. Theo trí nhớ của tôi, thì phong trào âm nhạc tại SG lúc ấy đã rất phát triển, và có

nhiều trường phái khác nhau. Hai cây đại thụ phải kể tất nhiên là Trịnh Công Sơn và Phạm Duy. TCS thì đã rất nổi tiếng từ trước với giọng nhạc lên án chiến tranh và than thở về thân phận nhược tiểu của VN, trong tập Ca khúc da vàng mà ngày nay vẫn chưa được chính thức phổ biến. Những bài hát với ca từ ghê rợn, ma quái: “Chiều đi lên đồi cao hát trên những xác người”, xót xa, đau đớn như “Còn bao lâu cho thân thôi lưu đày chốn đây”.

Một đôi khi, ca khúc của TCS chở những lời ca ngợi hòa bình, thống nhất, và nghe hao hao có âm hưởng của nhạc cách mạng (lúc ấy người dân SG không gọi là CM, tất nhiên, mà gọi là thân cộng): “*ta đã thấy gì trong đêm nay, cò bay muôn vạn cò bay*”, hoặc “*khi đất nước tôi thanh bình, tôi sẽ đi thăm*”). Những bài hát đó tôi không thực sự hiểu, nhưng cũng cảm nhận rất rõ một điều gì đấy đang lơ lửng trên không, một dự cảm mơ hồ về những thay đổi rất lớn (chưa rõ là tốt hay xấu) đang sắp diễn ra.

Còn Phạm Duy, thì lúc này lại bắt đầu đổi “mốt” để viết những bản nhạc cho tuổi thơ, nhí nhảnh (“*em ước mơ gì tuổi 12 tuổi 13*”) hoặc những bản nhạc nhuốm mùi đạo, rất đạo hạnh, khói hương nghi ngút (“*đầu mùa xuân cùng em đi lễ / lễ chùa này, vườn nắng tung bay*”). Hình như những bài nhạc có mùi đạo này được Phạm Duy gọi là “tâm ca” thì phải.

Bên cạnh hai tên tuổi lẫy lừng là Phạm Duy và Trịnh Công Sơn cũng còn một lô các nhạc sĩ và các giọng nhạc khác nữa, hiện đại hơn, mà tôi có thể biết tên hoặc không biết tên, trong đó có những bài rất hay. Một trong những bài hát thuộc giọng nhạc mới mẻ này là bài “Hãy ngồi xuống đây” của Lê Uyên Phương mà tôi đã nhắc đến ở trên.

Bài hát này hay ở chỗ nào nhỉ? Trước hết, nó hay vì tiết tấu nhanh, dứt khoát, và nhạc điệu tươi trẻ, tự tin, yêu đời. Và đặc biệt là vì ca từ của nó rất phóng khoáng – có lẽ phải nói là phóng túng – và hơi nổi loạn, rất ... hợp với suy nghĩ của thế hệ trẻ chúng tôi thời đó (và cả bây giờ nữa, hẳn là thế chứ?)

*Hãy ngồi xuống đây
Hãy ngồi xuống đây xa cơn buồn phiền
Dẫu biết chia phôi, nhưng không
Cuộc đời vẫn có đôi ta ...*

[...]

*Hãy ngồi xuống đây
Hãy ngồi xuống đây, như loài thú hoang yêu nhau ngoài đồng
Dưới nắng ban mai phôi thân trần truồng kiếp sống hoang sơ*

[...]

*Hãy ngồi xuống đây trên con vực này
Ngó xuống thương đau...*

Nhân tiện, bạn nào (thuộc thế hệ trẻ hiện nay, hoặc cũng đã ... già như tôi, nhưng ở phía bên kia chiến tuyến thời trước 1975) chưa nghe bài này bao giờ thì tôi nghĩ nên nghe qua ít nhất là một lần, ở đây này, xem thử tôi khen bài ấy có đúng không nhé.

<https://www.nhaccuatui.com/bai-hat/hay-ngoi-xuong-day-le-uyen-phuong-le-uyen-phuong.vxM3xrdhOp.html>

Riêng đối với tôi, bài hát ấy luôn nhắc cho tôi không khí của SG những năm 1973, 1974. Lúc ấy, hiệp định Paris đã được ký kết, ngưng bắn. Cuộc sống của dân SG theo trí nhớ của tôi lúc ấy sung túc lắm. Gia đình tôi đã sắm được mọi tiện nghi như bếp gas, tủ lạnh, tivi, xe gắn máy (lúc ấy ba tôi đi xe Vespa Sprint, còn chị tôi thì đi xe Honda PC), đã ở nhà lầu, có phòng riêng. Chiến sự dường như đã lùi xa trong ký ức của người SG – không còn những trận đánh kinh hoàng của Tết Mậu Thân 1968 hay mùa hè đỏ lửa 1972 nữa. Hình như hòa bình đang đến? Tôi vẫn nhớ mang máng đâu đó có bài hát như thế này:

*Rời hòa bình sẽ đến đến cho dân tộc Việt
Đôi chim bồ câu trắng rủ nhau bay về đảo xa ...*

(tiếc là tôi chỉ nhớ được có hai câu đó thôi!)

Rồi thì hòa bình ... ập đến – vâng, ập đến một cách hết sức bất ngờ, và theo cái cách mà dân SG có lẽ không bao giờ ngờ được: miền Nam được giải phóng! Những trận đánh kinh hoàng trong cuộc “tổng tấn công mùa Xuân lịch sử 1975” (cụm từ này là tôi học được từ môn Sử, môn học mà chúng tôi phải tụng cả năm trời để qua được kỳ thi tốt nghiệp THPT và kỳ thi đại học của thời ấy, vì lúc ấy tôi chọn ban B tức là ban Văn, Sử, Ngoại ngữ - việc chọn ban này là sự điều chỉnh dựa trên việc phân ban thời trước năm 1975). Những chết chóc ghê rợn thôi không nhắc lại ở đây nữa vì các sách báo đã viết nhiều rồi, tôi chỉ ghi lại ở đây một kỷ niệm, ký ức rất riêng mà nếu không nói ra thì không ai biết được. Ký ức ấy có liên quan đến bài hát “Hãy ngồi xuống đây” mà tôi đưa làm tựa của entry này.

Lúc ấy, do đánh nhau quá nên học sinh đã được nghỉ học mặc dù năm học chưa hết. Tôi còn nhớ ngày đi học gần cuối là ngày Nguyễn Thành Trung ném bom Dinh Độc Lập, chúng tôi đang học giờ Hóa ở trường Gia Long, và cô giáo (hình như là cô Diệp) đang dạy bọn tôi không giảng được nữa, mà nói về cuộc chiến. Tôi nhớ cô có nói một câu: *nếu họ định sai tọa độ thì vụ ném bom đó hoàn toàn có thể rơi vào trường Gia Long của chúng tôi, vốn cách Dinh Độc Lập không bao xa.*

Chúng tôi không đến trường trong vòng khoảng hơn một tuần, rồi sau đó thì được gọi tập trung lại tại trường. Cũng chẳng rõ tại sao cái tin tập trung ấy lại đến với mình nữa. Hình như “giải phóng” SG xong được mấy ngày thì tôi tự đến trường để xem thông báo. Hôm ấy khi vào trường, tôi thấy rất ngỡ ngàng, xa lạ. Ngôi trường Gia Long đẹp đẽ thế, hôm tôi đến trông khá giống một trại tị nạn. Giày dép để một đống ngay trước cổng trường, chẳng rõ là của ai, không hiểu có phải là của những người dân tạm trú trong những ngày chiến sự kinh hoàng vừa qua không.

Bên trong sân trường, ló nhố các bạn “cán bộ đoàn”, những khuôn mặt rất xa lạ và ... đáng sợ, do tôi bị ám ảnh về sự thù địch 2 miền. Những bạn ấy là con em các vị tướng lãnh người miền Nam ra Bắc tập kết, nay trở về. Một đặc điểm đập vào mắt tôi là các bạn ấy ăn mặc khá giống nhau: bím tóc dài ở sau lưng, quần đen ống nhỏ (lúc ấy SG đang có một quần ống loe), áo trắng dài tay cổ lá sen, bằng một loại vải hình như giống nhau, một loại vải hơi thô, trông giản dị một cách khác khổ, hơi giống kiểu ăn mặc của các nữ tu.

Có nhiều bạn rất xinh, nhưng có vẻ lạnh lùng, khắc nghiệt, và có tác phong rất chỉ huy, nữ tướng, hoặc cán bộ tuyên truyền, hay là do tôi sợ mà tưởng tượng ra thế. Chẳng giống các cô SG yếu điệu, áo dài thướt tha, “*nắng SG anh đi mà chột mắt/ bởi vì em mặc áo lụa Hà Đông*”, “*chẳng biết mưa hay là nắng đây/ một đàn bướm trắng ngần ngơ bay*” trong thơ Nguyễn Sa (cũng là thầy giáo dạy Triết ở trường Gia Long trước năm 75) một chút nào hết.

Một trong những thông báo mà tôi đọc được trong sân trường là việc tổ chức mít-tinh (à, viết đúng như vậy các bạn ạ, mít-tinh, chứ không phải là meeting, họp mặt) và tuần hành ngay hôm sau để chào mừng chiến thắng Điện Biên Phủ ngày 7/5. Các học sinh sẽ được tập hợp trong trường từ buổi tối, rồi sáng sớm sẽ tuần

hành đến lễ đài, tức ngay trước Dinh Độc Lập. Ngoan ngoãn, tôi về báo với gia đình để đến tối ôm bọc vào trường – lần đầu tiên đi khỏi nhà vào ban đêm – để mít-tinh chuẩn bị sáng hôm sau tuần hành đi mừng chiến thắng Điện Biên – những cái tên tôi được nghe lần đầu tiên trong đời.

Tối hôm ấy, vào trường, tôi chỉ gặp được có 2, 3 người bạn cùng lớp cũ, và một số bạn cùng khóa, khác lớp. Gặp nhau, mừng mừng tủi tủi, dù chỉ mới xa nhau có ít ngày, nhưng mà biến cố lịch sử quá lớn, bọn tôi thực sự vẫn còn rất ngỡ ngàng, bàng hoàng lắm. Cập nhật tình hình cho nhau, mới biết bạn bè nhiều đứa đã theo gia đình đi di tản rồi. Cũng phải thôi, hồi ấy học sinh Gia Long có nhiều con em của tướng tá, quan chức cao cấp của chế độ cũ lắm. Trong lớp tôi có cả bạn Bích Lan, con của Thiếu tướng Lê Minh Đảo, người bị kẹt lại và phải tập trung đi học tập cải tạo, nhà ở Cư xá Sĩ quan Bắc Hải nghe nói bị tịch thu, sau đó hình như anh trai thì có người đi TNXP (để cải tạo bớt lý lịch xấu của mình đi, tôi nhớ hồi đó người ta tin như vậy, và cũng thường được khuyên như vậy), có người đi vượt biên (chẳng rõ có thoát không), mẹ thì đi bán thuốc tây ở chợ trời. Ấy là chuyện sau này, sẽ nói sau.

Cũng trong đêm hôm ấy, tôi ngỡ ngàng nhận ra một khuôn mặt “cán bộ” nằm vùng trong số bạn bè của mình. Một người bạn mà tôi có thời gian cùng chơi, và đã có vài lần nhờ đưa thư cho một người ở gần nhà (sau này tôi nghĩ, có lẽ tôi đã làm giao liên không công cho bạn ấy, mà không được báo cho biết!). Hồi trước bạn ấy rất điệu đà, diêm dúa, nay bỗng như thoát xác, thoát một cái cũng áo bà ba trắng bằng một loại vải rẻ tiền, quần ny-lông ống túm, lời thôi lếch thếch như nữ dân quân ở trong bụng ra. Bạn ấy lẳng xăng, lít xít, thái độ (tôi có ác cảm không nhỉ) rất phát-xít, ra lệnh cho người này làm cái này, người kia làm cái khác

Ồi chao, đổi đời, mọi sự đảo ngược thật rồi, đó là điều tôi cảm nhận trực tiếp chứ không phải đọc trong sách báo nữa, ngay trong đêm 6/5 ấy. Chúng tôi được chia thành những nhóm, hình như là phân theo tiểu đội như trong quân đội, được sinh hoạt một chút về ý nghĩa của chiến thắng Điện Biên, rồi sau đó thì được tự do. Cả một đêm dài trước mặt, mà bạn bè thì tụ họp với nhau như thế, chúng tôi tản ra sân trường, ngồi thành từng nhóm, nói chuyện, tâm sự, hát hò.

Và một bạn nào đó đã cất lên lời hát, trong nhóm nhỏ thôi, tất nhiên, của bài hát mà tôi rất thích đó:
“Hãy ngồi xuống đây / Hãy ngồi xuống đây /Hãy ngồi xuống đây xa cơn buồn phiền / Dẫu biết chia phôi, nhưng không cuộc đời vẫn có đôi ta ...”

Bài hát đang rất hay, tôi còn đang rất hào hứng gật gù theo nhịp điệu của bài hát, thì có một bạn nào đó – một trong những bạn “cán bộ” từ miền Bắc vào mà tôi mô tả hồi nãy – cất lên bằng giọng xa lạ và lạnh tanh: *“Đề nghị các đồng chí tuyệt đối không hát nhạc đời trụy, phản động!”*

Vâng, đó là sự tiếp cận đầu tiên của chúng tôi, của cá nhân tôi, với nền văn hóa mới xã hội chủ nghĩa. Sau này sẽ còn nhiều nữa, nhiều nữa, nhưng tôi không bao giờ quên “cái đêm hôm ấy” (mượn lời của Phùng Gia Lộc). Tôi nhìn lên, và thấy ngoài bạn “cán bộ” từ miền Bắc mới vào, là người bạn cùng lớp của tôi, người ngoài việc nhờ tôi đưa thư, còn đã rủ tôi đi sinh hoạt, cắm trại chung, có một lần đến Giồng Ông Tố, nơi sau này tôi mới biết là khu căn cứ cách mạng, nằm vùng từ trước 1975, và tôi cũng đã được dạy cho hát bài hát “Tự nguyện” (*Nếu là chim, tôi sẽ là loài bồ câu trắng ...*) nữa, từ năm 1974! Thậm chí, lúc ấy tôi còn đã từng viết một mẫu cho tờ báo (chui) của các bạn ấy nữa, đã được đăng lên, mà bây giờ tôi vẫn còn nhớ, mẫu ấy có tựa là *“Trong một giờ Sử”*. Trong bài viết ấy, tôi viết lên mong ước hòa bình, thống nhất Bắc Nam, và sự đau đớn về những chia cắt của lòng người, những sông Gianh và sông Bến Hải của lịch sử VN.

Tôi viết thật lòng, vì tôi hiểu tâm trạng của bố tôi, người con trai duy nhất còn lại của ông nội tôi (bố tôi còn một người anh ruột là liệt sĩ, bị mất tích trong thời chống Pháp), đã rời quê hương vào Nam, để lại ông nội tôi ngoài Bắc với hy vọng tìm được xác người con đã hy sinh (mà đến giờ vẫn chưa tìm được). Tóm lại, lúc ấy tôi và bạn ấy khá thân thiết với nhau, và bạn ấy còn đến nhà tôi chơi mấy lần, mẹ tôi biết rõ. Vậy mà giờ đây người bạn ấy nhìn tôi, lúc ấy đang gật gù theo nhịp của bài hát “Hãy ngồi xuống đây”, không phải bằng cái nhìn thân thiện như thời trước đây còn ... ve vãn tôi tham gia các sinh hoạt của nhóm bạn ấy nữa, mà là một đôi mắt lạnh lùng, dò xét, “đôi mắt mang hình viên đạn” như cách người ta vẫn nói bây giờ.

Và ngay lập tức, lần đầu tiên trong đời tôi hiểu một cách vô cùng trực tiếp, ý nghĩa của lời hát tưởng như vô nghĩa của Trịnh Công Sơn, bài *“Vẫn nhớ cuộc đời”*:

*Một ngày còn sống góp tiếng mong manh
Bạn bè ngồi quanh tuốt sáng giáo giuơm
Một ngày đảo điên giết chết linh hồn...*

Vũ Thị Phương Anh